

proces v arhivih ali so imeli velik vpliv na ISAD(G). Drugi del prispevka opisuje pomembne smernice ISAD(G), ki jih mora AIS podpirati. Zatorej je močna integracija standarda ISAD(G) ena od številnih prednosti standardiziranega arhivskega informacijskega sistema.

Damjana Pirnar in Sandi Rožman (Novo mesto) sta pripravila referat Kritični pogled ponudnika akreditirane storitve na ZVDAGA. V njem sta predstavila družbo Mikrografija, ponudnico zajema, elektronske hrambe in spremljevalnih storitev, ki je na trgu že skoraj dvajset let. V preteklem letu je pridobila akreditacijo storitev za zajem in spremljevalne storitve. Pot do pridobitve akreditacije je zahtevala večje finančne investicije in organizacijske posodobitve, zato so bila pričakovanja ponudnika v zvezi z vplivom zakonodaje velika.

Stane Stefančič, Marjan Antončič in Tomaž Perne (Kranj) so pripravili prispevek Zajem, pretvorba in predaja uradnih elektronskih evidenc za dolgoročno hrambo. V prispevku opozarjajo, da mora upravljavec elektronsko uradno evidenco, ki ima status arhivskega gradiva — takih je večina uradnih evidenc —, po zaključku vodenja, to je zadnjega vpisa podatka v evidenco, shraniti v skladu z zahtevami ZVDAGA in predpisi, izdanimi na podlagi ZVDAGA. Ker gre pri elektronski uradni evidenci, ki ima status arhivskega gradiva, za hrambo digitalnega gradiva več kot pet let, bo moral upravljavec zaključeno evidenco iz t. i. običajne digitalne oblike, ki jo na primer predstavlja določena hierarhična ali relacijska baza podatkov, v okviru katere je evidenca do zaključka delovala, pretvoriti v digitalno obliko za dolgoročno hrambo ter jo izročiti pristojnemu državnemu arhivu. Pretvarjanje evidence v digitalno obliko za dolgoročno hrambo, izročanje evidence, ki ima status arhivskega gradiva, pristojnemu arhivu ter hramba arhivirane evidence zahteva od upravljavca evidence in pristojnega arhiva izvedbo vrste postopkov, ki morajo potekati v skladu z navodili arhiva ter ustrezno opremo in infrastrukturo. V prispevku so predstavljene nekatere možne rešitve omenjenih vprašanj.

Fizično arhiviranje dokumentarnega gradiva ter arhivski prostori je naslov prispevka Marka Novinška (Ljubljana). Navaja, da arhiviranje ne pomeni samo priskrbiti ustrezno opremo za ustrezne arhivske prostore, temveč tudi strokovnjake, usposobljene za ravnanje z dokumentarnim in arhivskim gradivom, te pa vedno znova izobraževati ter seznanjati z novo zakonodajo.

Na koncu zbornika je objavljena Predstavitev avtorjev. Biografije so bolj ali manj obširne ter opremljene tudi s portreti.

Referate so delavci v Pokrajinskem arhivu Maribor oblikovali v publikacijo, za grafično oblikovanje so poskrbeli Medijski gurugi (Maribor), natisnila pa

tiskarna Eurograf iz Velenja. Izdajo publikacije je omogočilo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

Referati, objavljeni v desetem zborniku dopolnilnega izobraževanja s področja arhivistike, dokumentalistike in informatike v Radencih, pomenijo dragoceno pridobitev za slovensko arhivsko javnost, in to ne samo zaradi izmenjave množice teoretičnih mednarodnih izkušenj arhivske teorije, ampak predvsem zato, ker so avtorji prispevkov posredovali bogate izkušnje arhivske prakse.

Leopold Mihec Avberšek

Matjaž Bizjak - Aleksander Žižek: Knjiga obračunov celjskih mestnih sodnikov 1457—1513. Celje : Zgodovinski arhiv; Ljubljana : Založba ZRC SAZU, 2010, XLVII + 164 strani

Dva zgodovinarska kolega (eden je tudi arhivist), ki sta se za svoje delo na področju objavljanja arhivskih virov že okitila z Aškerčevim priznanjem,¹ sta znova »udarila«. Tokrat sta združila moči in pod okriljem projekta »Elenchus fontium historiae Sloveniae urbanae — Objava izbora virov za slovensko urbano zgodovino«, ki teče na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU, je nastala še ena odlična znanstveno-kritična edicija arhivskih virov. Pravzaprav le enega vira — Knjige obračunov celjskih mestnih sodnikov za obdobje 1457—1513, ki jo hrani Štajerski deželni arhiv (Steiermärkisches Landesarchiv) v Gradcu. Edicija je plod uspešnega triletnega sodelovanja dveh avtorjev (izdajateljev) in njunih matičnih ustanov: Zgodovinskega arhiva Celje in Zgodovinskega inštituta Milka Kosa.

Knjiga sledi načelom sodobne egdotike. Krajšemu predgovoru predstojnikov obeh vpletenih ustanov sledi izčrpen seznam (objavljenih) virov in relevantne literature. »Uvod« je razdeljen na zgodovinski in arheografski del. V prvem delu (Celjska mestna (samouprava) Žižek na kratko predstavi glavne etape upravnega, družbenega in stavbnega razvoja pozno-srednjeveškega in zgodnjenovoveškega Celja. Temu je mestni značaj sicer pripisala že kstina o pokneženju celjskih grofov iz novembra 1436 [*in ir stat T(u Cili)*,

¹ Žižek je Aškerčevo priznanje prejel leta 2006 za objavo celjskih mestnih pravic z naslovom *'Našim zvestim, ljutim celjskim meščanom. Karel VI. potrdi celjske mestne svoboščine* (Celje 2004), Bizjak pa skupaj z Miho Preinfalkom leta 2010 za izdajo turjaških listin v dveh knjigah z naslovom *Turjaška knjiga listin I, II* (Fjubljana, 2008, 2009). Glej poročili Komisije za podeljevanje Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj v: *Arhivi* 29 (2006), št. 2, str. 363 in 33 (2010), št. 2, str. 415-416.

formalno pa je postalo mesto s podelitvijo mestnih pravic izpod pečata grofa Friderika II. 11. aprila 1451. Se štiri leta več so minila, da so smeh meščani sami voliti mestnega sodnika in ostale organe mestne samouprave. V času Celjskih je trg (mesto) sicer imelo »prestolnični« značaj, kar pa na mestni razvoj ni posebej blagodejno vplivalo. Žižek ugotavlja, da grofje kot mestni (trški) gospodje naselbine z izjemnim obrtno-trgovskim potencialom niso znali izkoristiti in ji niso bili sposobni zagotoviti ustreznega privilegij skega (pravnega) okvirja za gospodarski razvoj.

V drugem delu uvoda Bizjak najprej predstavi računske knjige kot vir, ki ponuja morda najgloblji vpogled v poslovanje in organizacijo posameznih upravnih struktur, v našem primeru mesta. Na splošni prikaz srednjeveške računske dokumentacije se navezuje predstavitev konkretnega vira, v katerem so zapisani letni obračuni celjskih mestnih sodnikov. Kodikološki opis (mere, foliacija, zgradba papirnega bloka, pisava, pisarji oz. »roke«) je kratek, a natančen in hkrati razumljiv. Glede časa nastanka kodeksa je pomembna zlasti ugotovitev, da je obračune za leta 1458–1483 vpisala ena oseba (roka A, fol. 1–28); to pomeni, da lahko nastanek kodeksa z veliko verjetnostjo postavimo v leto 1483. Po letu 1485 oziroma zapisu obračuna za leto 1484 se pisarji menjajo večinoma iz leta v leto, na vsakoletno sprotno zapisovanje pa kažejo tudi različni odtenki črnila. Že tu velja navesti, da manjkajo obračuni za leta 1459, 1462 in 1501.

OBRAČUNOV CELJSKIH
MESTNIH SODNIKOV

ÎL

Za razumevanje objavljenega vira je zelo koristno podpoglavje s predstavitvijo različnih utežnih in prostorninskih mer ter denarja, ki jih srečujemo v obračunih. Gre za viru prilagojeno mini študijo. Bizjakov del uvoda sklepata predstavitev knjigovodske prakse oziroma opis vsebine kodeksa ter kratek opis edicijski načel, ki sledijo v stroki uveljavljeni praksi; morebitne posebnosti ali odstopanja so utemeljena posledica specifičnosti vira in načina prezentacije — vzporedna objava izvirnega besedila in prevoda. Vedeti moramo, da se povsem enotna načela pri objavljanju arhivskih (zgodovinskih) virov niso uspela uveljaviti; vedno znova srečujemo bolj ali manj inovativne oziroma posrečene variacije. To gotovo ni slabo, saj mora imeti izdajatelj do določene mere proste roke pri izbiri rešitev, ki se mu zdijo najprimernejše. Bistveno pomembnejša od uniformiranosti vseh objav sta natančnost pri delu in dosledno upoštevanje načel, ki si jih izdajatelj zastavi in jih v uvodu tudi razumljivo opiše.

Uvodne razprave izdajateljev so v celoti prevedene v nemščino, kar je glede na temo edicije gotovo smiselno, bržčas pa kaže tudi upravičeno ambicijo, da bi objava dosegla širši, predvsem avstrijski zgodovinarski krog. Ker je knjiga tudi vsečno opremljena, bo lahko služila kot praktično reprezentančno darilo. Bati se je le, da bo prehitro pošla, saj je bila natisnjena v zgolj 200 izvodih.

K objavi vira (str. 1–145). Njena »dodana vrednost« je gotovo prevod v slovenski jezik, ki bo odprl vrata zgodovinarjem, ki sicer niso specialisti za poznosrednjeveško urbano ali finančno zgodovino, ter končno vsem, ki jih zanima zgodovina Celja, starosvetnega denarnega poslovanja in mestnega knjigovodstva. Dvojezična objava vira je narekovala njeno obliko: na levi (sodi) strani je izvirno besedilo, prevod je na desni. Temu se je prilagodil tudi kritični aparat — tekstnokritične opombe so pod izvirnim besedilom, vsebinske pod prevodom. Vsebinske opombe so smiselne, ne prepodrobne ali presplošne. V njih sta izdajatelja identificirala osebna in topografska (npr. mestne predele) imena iz vira, pojasnila manj znane pojme, vrste izdatkov, pogosto pa je v njih opozorilo na napačne vsote posameznih postavk, saj celjski sodniki niso bili posebej zanesljivi računarji.

V celjsko računsko knjigo so enkrat letno vpisovali obračune, poročila o upravljanju in poslovanju z mestnimi prihodki in izdatki, ki so jih sodniki predlagali mestnemu svetu v potrditev. Polaganje obračuna o preteklem poslovanju (obračunsko leto se je izteklo na jurjevo, 24. aprila) je bilo povezano z nastopom novega sodnika. Obračun v knjigi je bil očitno sumirani čistopis, ki je nastal na »obračunski« seji mestnega sveta, temeljil pa je na sodnikovem ustnem poročilu, podkrepljenem z ustrežno obračunsko dokumentacijo (registrom prihodkov in izdatkov ter

drugimi knjigovodskimi zapisi, nekakšnimi temeljnimi torej).

Obračuni za posamezna leta se sicer po letih nekoliko razlikujejo, osnovne poteze pa so vendarle enake. V uvodnem protokolu najdemo datacijo, podatke o vsakokratnemu mestnemu sodniku, predmetu obračunavanja in obračunskem obdobju. Za vsako obračunsko obdobje (leto) nato sledijo popis prihodkov, popis izdatkov in bilanca. Ta predstavlja razliko med vsotama prihodkov in izdatkov ter je v primeru presežka prihodkov izražena kot dolg sodnika mestu in v primeru presežka izdatkov kot dolg mesta sodniku.

Prihodki posameznega leta navadno niso posebej natančno specificirani, bolj razdelani so izdatki. Stalnice med izdatki so na primer mestni davek, izplačan vicedomu (za cesarja oz. mestnega gospoda), štiftnina kaplanu pri cerkvi sv. Danijela, plačilo mestnega pisarja, mestnega sla, mežnarja, drugi izdatki — material in storitve za različne mestne potrebe. Omenjeni celjski vicedom, včasih (če je opravljal obe funkciji) imenovan tudi glavar (oskrbnik celjskega Gornjega gradu), je po izumrtju celjskih grofov pod Habsburžani gospodarsko, upravno, sodno in vojaško upravljal bivšo celjsko posest. Predstavljal je tudi vmesno instanco med organi celjske mestne samouprave in deželnim knezom (cesarjem) kot mestnim gospodom. Mestni davek je sicer knjižen tako med prihodki (ko je bil pobran od meščanov) kot med izdatki (ko ga je mestni sodnik izročil vicedomu kot predstavniku mestnega gospoda). V drugi polovici sedemdesetih let 15. stoletja postanejo izdatki oziroma popisi le-teh bolj raznovrstni, na vsak način pa natančneje specificirani (prim. npr. obračun za leto 1486). Nekateri padejo bolj v oči (*Za odvor¹ fekalij, 1 marko; Trije puškari, ki so na skrivaj pobegnili, so pri [mestnemu sodniku] Schörtl²u potrošili i³ 1/2 funte;... fyblje ostrešje in skodle, kijih je vrgl »a cerkev in šob, skupaj 4 funte 46 pfenigov; ... »a 1 tovor rebule, ki so jo stočili na glavarjevi svatbi, 5¹ 1/2 funtov 30 pfenigov; Judovskega davka 100 funto [1498] Plačilo, polni stroški in hrana »a rablja, 6 funtov 60 pfenigov; Tistemu, ki ga je pokopal, 60 pfenigov*). V osemdesetih letih opazimo visoke stroške za obrambno-fortifikacijske ukrepe (gradnja in izpopolnitev obzidja, obrambnih hodnikov, nabava orožja in streliva), kar kaže na realen strah pred turškimi in drugimi napadi. Vrh tega so v drugi polovici osemdesetih let plačevali občutno vsoto za premirje s Komnovimi Ogri. Tudi prihodki postanejo z leti bolj raznovrstni in natančneje opredeljeni. Glavni viri prihodkov so bili davek od meščanov (mestni davek), skladiščnina, mostnine, globe od mestnega sodišča ipd. Višina celjskega mestnega »proračuna« je sicer po posameznih letih precej nihala.

Proti koncu osemdesetih in v začetku devetdesetih let sta med prihodki navedena v glavnem le še obi-

čajni mestni davek in skladiščnina, sredi devetdesetih let pa so za nekaj let zelo skopo beleženi tudi izdatki; postavk izdatkov je manj. Ostajajo le najbolj klasične: davek glavarju/vicedomu (prek njega mestnemu gospodu, dolga leta v znesku 24 funtov), plačila kaplanu, mestnemu pisarju, mežnarju, slu, izdatki za različne mestne potrebe. Davek mestnemu gospodu se je leta 1498 praktično podvojil (iz 24 funtov črnih pfenigov na skoraj 49 funtov belih pfenigov). Tudi v naslednjih nekaj letih je bil mestni davek podobno visok, po letu 1502 pa ta izdatek (postavka) iz obračunske knjige izginel. Z letom 1504 so poštah obračuni zelo sumarni. Oddej sledimo v glavnem le še seštevke prihodkov in izdatkov ter bilančni saldo.

K sodobni ediciji virov sodi dober indeks — kazalo osebnih in krajevnih imen. Gesla so izdelana na podlagi izvirmega besedila, osnovna so torej v nemškem jeziku. Ob teh je prevod, poleg tega so v kazalu zbrane vse slovenske oblike s kazalkami na osnovno geslo. Se bolj nas razveseli stvarno kazalo, ki prav tako pokriva originalni tekst in prevod ter je tako glosar izrazov za obravnavano obdobje in tematiko. Slovenske oblike imajo kazalke na osnovno geslo. Res pohvalna rešitev! K »pritiklinam«, ki pomagajo razumeti objavljeni vir, sodita prav na koncu še seznama celjskih mestnih sodnikov in celjskih (deželnih) vicedomov.

V Knjigi obračunov celjskih mestnih sodnikov 1457—1513 bomo napake ah pomanjkljivosti težko našli. Razpravljati bi se dalo o dveh ah treh prevajalskih rešitvah, pogrešati smemo še kako reprodukcijo objavljenega kodeksa kot slikovno priloگو, sicer pa je končna ocena lahko samo *cum laude*.

Andrej Nared

Alojz Cindrič: Študenti s Kranjske na dunajski Univerzi v prvi polovici devetnajstega stoletja 1804-1848. Ljubljana : Univerza, 2010, 240 strani

Dr. Alojz Cindrič nas je že leta 2009 opozoril z izdajo svoje prve knjige o kranjskih študentih na dunajski Univerzi v obdobju 1848-1918. Lani pa je ljubljanska Univerza izdala tudi njegovo drugo delo: Študenti s Kranjske na dunajski Univerzi v prvi polovici devetnajstega stoletja 1804—1848, ki na podoben način predstavlja še kranjske študente v predmarčnem obdobju. Knjigama je skupno, da sta nastali na podlagi matrik dunajske Univerze, ki so glavno arhivsko gradivo za preučevanje te tematike, razlike med njima pa orisuje različno kronološko obdobje ter dejstvo, da so v prvi publikaciji predstavljene tri generacije dunajskih študentov, v drugi pa le dve oz. je v vzorec raziskave vključenih 564 študentov iz